Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.233](https://doi.org/10.12681/makedonika.233)

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1986). Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914. *Μακεδονικά*, 25(1), 374–378. <https://doi.org/10.12681/makedonika.233>

**ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1864-1914 ***

1. Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βέροιας

Εἶναι ἀναμφισβήτητη καὶ αὐτονόμητη ἡ χρησιμότητα τῆς δημοσιεύσεως ἀγνώστων πληροφοριῶν ἀπὸ ἀνέκδοτους κώδικες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, γιατί ἐτσι πλουτίζουμε τὶς γνώσεις μας με βάση τὶς σωζόμενες πρωτότυπες πηγές, πού ἔμειναν ἀναξιοποίητες, μέχρι σήμερα, ἂν καὶ πέρασαν πολλές δεκαετίες ἐλευθέρου βίου τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Τέτοιοι κώδικες σώζονται σὲ βιβλιοθήκες, μητροπόλεις κ.ἄ., ὅπως, βέβαια, καὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς καταστράφηκαν ἤδη ἀπὸ πυρκαϊῆς ἢ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων πού τοὺς εἶχαν καὶ ἐτσι χάθηκαν γιὰ πάντα πολὺ σπουδαῖες εἰδήσεις γιὰ θεσμούς καὶ γιὰ πολλὰ θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουμε λίγες καὶ σποραδικές πληροφορίες, ὅπως γιὰ τὶς κοινότητες, τὰ σχολεῖα, τὶς δωρεές, τὰ προικοσύμφωνα, τὶς διαθήκες, τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο, τὴ φορολογία κ.λ.

Ἀπὸ τοὺς σωζόμενους κώδικες ἔχουν δημοσιευθεῖ, ὀλόκληροι, ἐλάχιστοι. Ἱστοριοδίφες ἢ ἱστορικοί, ὅμως, χρησιμοποίησαν, ἢ καὶ δημοσίευσαν μερικὰ μέρη τους, ἢ, πιὸ συχνά, ἀνέφεραν στοιχεῖα ἀπὸ τούτους με τὴν εὐκαιρία τῆς συγγραφῆς κάποιας μελέτης τους. Ἐτσι, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ ἀγνοστοὶ ἢ ἀχρησιμοποίητοι κώδικες.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιβλημένο νὰ ἀναληφθεῖ μία συντονισμένη προσπάθεια γιὰ τὴ συστηματικὴ καταγραφή καὶ γιὰ τὴ δημοσίευση τοῦ κειμένου τῶν κωδίκων. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρειάζεται νὰ ἐνδιαφερθεῖ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖται νὰ ἐξεύρει καὶ νὰ διαθέσει τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴ χρηματοδότηση εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, γιὰ τὴ μικροφωτογράφησή τους καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἐκδόσή τους σὲ μιά πολὺτομη καὶ πολὺτιμη σειρά, ὅπως γίνεται στὶς ἄλλες χώρες, ὅπου ἔχουν κατανοήσει τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν παρόμοιων ἐνεργειῶν γιὰ τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν ἱστορίαν τους (πολιτικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ κ.λ.).

Ἄν θελήσουμε, τώρα, νὰ περιορίσουμε τὴν ἐξέτασή μας στὴν περιοχή τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας, θὰ πρέπει νὰ θυμίσουμε ὅτι ὁ, τελευταῖα ἀποθανὼν, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς Ἀντώνιος Σιγάλας, ἔκαμε γιὰ τοὺς ὅτι εἶχαν κάμει προηγουμένως οἱ Σπ. Λάμπρος καὶ Κωνσταντῖνος Σάθας, ἢ, ὕστερα, οἱ Κωνσταντῖνος Μέρτζιος, Ἰω. Βασδραβέλλης κ.ἄ. γιὰ εὐρύτερες περιοχές. Πράγματι, ὅταν ἦταν καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γύρισε τὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐρευνήσει-ἐντοπίσει καὶ νὰ καταλογογραφήσει τὰ ἀρχεῖα τῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του ὑλοποιήθηκε με τὴν ἐκδοση (στὰ 1939) τοῦ πρώτου (ἀλλὰ καὶ τελευταίου) τόμου ἑνὸς βιβλίου του, πού ἔχει ὑπέρτιτλο: «Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας» καὶ κύριο τίτλο: «Α', Ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Σιγάλας, ὅπως ἦταν φυσικὸ, περιέγραψε βιαιτικὰ τοὺς κώδικες, τὰ χειρόγραφα βιβλία, τὰ λυτὰ ἔγγραφα κ.λ., ἐπειδὴ δὲν διέθετε τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο καὶ τὰ μέσα γιὰ μιά συστηματικὴ ἐργασία, χωρὶς νὰ σημαίνει τοῦτο

* Ἀνακοίνωση στὸ Η' Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας (23-24.5.1987).

δτι δέν είναι αξιόλογο τό βιβλίό του. Δυστυχώς δέν συνεχίστηκε καί δέν ολοκληρώθηκε ύστερα ή προσπάθεια του, σέ τοῦτο δέ συνετέλεσε ἀρνητικά καί ή προσωπική περίπεται του. Τά κατοπινά «'Εκλαϊκευμένα μελετήματά» του, ὅπως ὑπονοεῖ καί ὁ τίτλος τους, δέν προσέθεσαν τίποτε καινούριο στόν τομέα αὐτόν.

Στά πλαίσια τῆς προαναφερμένης ἐρευνάς του ὁ Σιγάλας μᾶς ἔδωσε καί ἕναν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Βέροιας, τήν ὁποία ἐπισκέφθηκε τόν Φεβρουάριο τοῦ 1931.

Τό 1960 μελέτησα (στή διάρκεια ἐνός τριμήνου) τοὺς κώδικες, πού βρῆκα στή Μητρόπολη τῆς Βέροιας-Νάουσας καί κράτησα σημειώσεις 468 σελίδων, σέ 4 συνηθισμένα τετράδια. Κατάλογο τῶν κωδίκων τούτων ἔδωσα στίς σελίδες 39-41 τοῦ 1ου τόμου τῆς 'Ιστορίας τῆς Βέροιας, πού κυκλοφόρησε τόν ἴδιο χρόνο. Πρὶν λίγες ἡμέρες (27-3-1987) ἔκανα ἐπανάλεγχο τῶν κωδίκων γιά τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Βρῆκα ἕναν ἀκόμα κώδικα, ὅπου (στίς σελίδες 1-30) περιέχονται προικοσύμφωνα τῶν χρόνων 1905-1907.

'Επίσης, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1983, μελέτησα ἄλλους κώδικες, πού ὑπάρχουν (ἔδω καί μερικά χρόνια) στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ κ. Δημητρίου Μανωλίδη στή Βέροια καί κράτησα σημειώσεις ἀπὸ 230 σελίδες, ἀπέκτησα δέ καί φωτοτυπίες μερικῶν σημαντικῶν ἐγγράφων χάρι στήν καλὴ διάθεσή τοῦ κ. Μανωλίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ καί ἀπὸ τῆ θέσῃ αὐτῇ. Οἱ κώδικες αὐτοὶ περιέχουν προικοσύμφωνα, διαθήκες, ἐξοφλητικά καί ἄλλα συμβολαιογραφικὰ ἐγγραφα.

'Ἦδη, μὲ βάση ἢ καί μὲ τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐγγράφων πού βρῆκα στοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως καί ἔχοντας στή διάθεσή μου τίς σημειώσεις μου, δημοσίευσα στοὺς 10 (1970) καί 11 (1971), ἀντίστοιχα, τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά» ἄγνωστα στοιχια γιά τὴν ἐλλληνικὴ κοινότητα τῆς Βέροιας καί πιδ εἰδικὰ γιά τοὺς κανονισμοὺς τῆς, ὅπως καί γιά τὰ σχολεῖα τῆς ἴδιας πόλεως, ἐνῶ ἄλλα ἐγγραφα ἢ πληροφορίες χρησιμοποίησα σ' ἄλλες ἱστορικὲς μελέτες μου.

Σήμερα θά ἀνακοινῶσῶ τίς πρῶτες παρατηρήσεις μου γιά ἕναν ἄλλο θεσμό, πού ἱσχυροῖ χιλιάδες χρόνια (καί μέχρι πρὶν τέσσερα χρόνια, ὅποτε καταργήθηκε μὲ τὸν νόμο 1329 / 1983, γιά τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν καί γυναικῶν), δηλαδὴ γιά τὴν προίκα καί πιδ συγκεκριμένα γιά τὰ προικοσύμφωνα, στὰ χρόνια 1864-1914, μὲ βάση τοὺς ἀνέκδοτους κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου τῆς Βέροιας.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἀμέσως, ὅτι ὁ 'Αντώνιος Σιγάλας γράφει ὅτι ὑπῆρχε στὸ συμβολαιογραφεῖο τῆς Βέροιας καί ἕνας κώδικας, ὁ ὁποῖος περιεῖχε προικοσύμφωνα τῶν ἐτῶν 1849-1877, ἄλλὰ τοῦτος, ὅπως καί ἕνας ἄλλος, δέν βρέθηκε τὸ 1983 οὔτε στόν ἐπανάλεγχο πού ἔκανα τελευταῖα (27.3.1987), ἐνῶ βρῆκα ἕναν ἄλλο κώδικα, τὸν ὁποῖο δέν μνημόνευσε ὁ Σιγάλας.

'Ακόμα, χρειάζεται νὰ ἀναφέρῶ ὅτι στοὺς κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου καταχωροῦνται προικοσύμφωνα κατοίκων τῆς Βέροιας ἢ καί τῶν χωριῶν τῆς. 'Εξάλλου, στὰ ἀρχεῖα τῆς ἴδιας Μητροπόλεως ὑπάρχουν καί ἄλλοι ἐξὶ κώδικες, οἱ ὁποῖοι περιέχουν προικοσύμφωνα μονάχα ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Νάουσας, τῶν χρόνων 1858-1914, τὰ ὁποῖα δέν μελέτησα ἀκόμα καί συνεπῶς δέν πρόκειται νὰ μὲ ἀπασχοῖ ἡσὺν ἔδῳ.

2. Μερικὲς ἐπισημάνσεις γιά τὰ προικοσύμφωνα στή Βέροια

'Απ' ὅσα σημειώθηκαν κιόλας γίνεται εὐκόλα κατανοητὸ ὅτι δέν εἶναι δυνατό μὲ τὴν ἀνακοινώσή μου αὐτὴ νὰ κάμω τίποτε περισσότερο, στὰ περιορισμένα πλαίσιά τῆς, πέρα ἀπὸ ὀρισμένους ἐπισημάνσεις, σχετικὲς, μονάχα, μὲ τοὺς κώδικες πού μελετήθηκαν (καί, μόνο, γιά τὴν πόλη τῆς Βέροιας), χωρὶς νὰ γίνεῖ ἀναφορά στὰ νομικὰ καί ἱστορικὰ πλαίσια τοῦ θεσμοῦ τῆς προίκας καί τῶν προικοσυμφῶνων, γιὰτὶ μιὰ

παρόμοια προσπάθεια ξεφεύγει από τόν σκοπό και τόν προορισμό αυτού του κειμένου:

Α'. Τό προικοσύμφωνο ονομάζεται «Έγγραφο προικοτιμήσεων» ή «προικοδοτήριο», αναφέρεται δὲ ὅτι γινόταν «...κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῆς πόλεώς μας».

Β'. Ἡ σύνταξη γινόταν στὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως καὶ καταχωρίζοταν στὸν εἰδικὸν κώδικα τῶν προικοτιμήσεων-προικοσυμφώνων ἢ σὲ πῶς γενικὸν κώδικα, ὅπου γράφονταν καὶ διαθήκες, συμβολαιογραφικά ἔγγραφα κ.λ. Ἀντίγραφο (ἐπικυρωμένο) δινόταν στοὺς ἐνδιαφερόμενους, σέζονται δὲ τέτοια σὲ πολλὲς οἰκογένειες.

Γ'. Τοῦτο συντασσόταν μεταξὺ τοῦ προικοδοτή, ποὺ ἦταν, κυρίως, ὁ πατέρας (φυσικὸς ἢ θετός), ἢ ἡ μητέρα σὲ περίπτωση χηρείας τῆς, ἢ καὶ τὰ ἀδελφία, ἢ ἄλλοι συγγενεῖς, κυρίως ὅταν ἡ προικοδοτούμενη ἦταν ὀρφανή. Ἀκόμα, καὶ «ὁ κύριος» ἢ «ἡ κυρία» τῆς μέλλουσας νύφης, σὲ περίπτωση ποὺ θὰ παντρευόταν ὑπηρετρία κάποιας εὐκατάστατης οἰκογένειας, ὁπότε ἡ προικοδότηση γινόταν «...συμφώνως πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κόρης», ὅπως γράφεται σὲ προικοσυμβόλαια, δηλαδὴ κρατιόνταν, συνήθως, τὰ σχετικὰ ποσὰ γιὰ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας, γιὰ τὴν προίκισι, συχνὰ δὲ προσέφερε καὶ ὁ ἐργοδότης ἕνα ποσὸ γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς προίκας.

Δ'. Ἡ προίκα ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀκίνητα (κατ' ἐξάιρση), μετρητὰ χρήματα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες) καί, στὸν κανόνα, κυρίως καὶ πάντοτε, δινόταν σὲ ρουχισμό, ἐπιπλα, σκεύη καὶ ἄλλα κινητὰ πράγματα. Κάπου κάπου ἡ προίκα συμπληρωνόταν μὲ ὀμολογίες, κυρίως τοῦ ναοῦ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου ἢ ἐλληνικῶν Τραπεζῶν. Ἡ ἀναφορά γινόταν σὲ ἀριθμὸ ἀντικειμένων καὶ γραφόταν καὶ ἡ ἀξία τους (σὲ γρόσια ἢ σπάνια καὶ σὲ τουρκικὲς λίρες). Συχνὰ περιγράφονταν τὰ μὲν κινητὰ πράγματα μὲ λεπτομέρειες, ὡς πρὸς τὴν προέλευσι, ποιότητα, μέγεθος, ἀριθμὸ κ.λ., ἐνῶ γιὰ τὰ ἀκίνητα δίδονταν ἡ τοποθεσία, ἡ συνοικία-ἐνορία, ἡ ἔκτασι, μερικὲς φορὲς δὲ καὶ τὰ ὅρια καί, πάντοτε, ἡ ἀξία τους. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι μονάχα ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ καὶ πολὺ χρήσιμα ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Ε'. Τὸ ἔγγραφο ὑπογράφονταν ἀπὸ ἕνα ἢ, συνήθως, περισσότερους προικοεκτιμητές, ἀπὸ τὸν προικοδότη, τὸν μελλούμενο γαμπρὸ (ὅταν δὲν ἦταν ἀγρόμματος) καὶ ἀπὸ μάρτυρες, μερικὲς δὲ φορὲς ὑπέγραφε καὶ ὁ κουμπάρος. Σπάνια, ἡ ἴδια ἡ νύμφη αὐτοπροικίζοταν ἀπὸ τὴν πατρικὴ κ.λ. κληρονομία τῆς.

ΣΤ'. Σὲ προικοσύμφωνο τῆς 29.8.1892 γράφεται ὅτι τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς προίκας (ἀξίας 2.600 γροσιῶν) δόθηκαν: «...ἵνα διετελῶσιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ» (δηλαδὴ τοῦ γαμπροῦ) «καὶ κυριότητα τῆς νύμφης...».

Ζ'. Συχνὰ δινόταν ὡς προίκα, ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸ, ὀλόκληρο ἢ ἕνα μέρος ἀκινήτου (ὅπως σπιτιοῦ, μαγαζιοῦ, χωραφιοῦ, λαδόμυλου κ.λ.), ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ρευστὸ χρήμα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες), μὲ τὴ ρητὴ συμφωνία νὰ ἐπιστραφεῖ ὅπωςδὴποτε τὸ ἀκίνητο τοῦτο, μὲλις παρεῖ, ὅστερα, ὁ γαμπρὸς τὴν ἀξία σὲ χρήμα, τοῦτο δὲ γινόταν «...διὰ μέσου τοῦ ἀρμοδίου κυβερνητικοῦ γραφείου», ὅπως γράφεται ρητὰ σὲ προικοσυμβόλαιο τοῦ 1894. Στὸ περιθώριο τοῦτου γράφτηκε, ὀρίζοντα, μετὰ πέντε χρόνια (δηλαδὴ τὸ 1899) ὅτι τὸ ½ ἐνὸς λαδόμυλου καὶ μιᾶς βαμβακομηχανῆς, ποὺ εἶχαν δοθεῖ γιὰ προίκα καὶ εἶχαν ἐκτιμηθεῖ σὲ 12.500 καὶ 7.500 γρόσια, ἀντίστοιχα, ἢ συνολικὰ γιὰ 20.000 γρόσια ἢ 20 χρυσὲς λίρες Τουρκίας, πούληθηκαν-ἐπεστράφηκαν (μὲ «ἰκρόρη») στὸν ἀδελφὸ τῆς νύφης (ὅπως συμφωνήθηκε), ὁ ὁποῖος, ὅμως, κατέβαλε γιὰ τοῦτο 161 ὀθωμανικὲς λίρες. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1896 διαβάζομε, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι: «Διὰ ἀντίτιμον ἑπτὰ λιρῶν διὰ ταῖς γούνας καὶ λοιπὰ δίδει ἐνυπόθηκον δύο στρέμματα ἀμπέλι εἰς Καλίγκαν 700» (γρόσια). Στὰ 1905: «Ἀντὶ τεσσαράκοντα λιρῶν μετρητῶν ἐδόθη ὡς ἐνέχυρον μέχρι ἀποτίσεως τοῦ ἀνω ποσοῦ εἰς ἀχρῶν», ἀξίας 4.000 γροσιῶν ἢ ὅτι ἀπὸ τίς τριακόσιες λίρες (ἄλλης προίκας) 50 δόθηκαν σὲ μετρητὰ, 50

σὲ ὁμολογία λήξεως 6 μηνῶν, καὶ γιὰ τὶς 100 δόθηκε ἐνέχυρο τὸ μισὸ ἐνὸς μαγαζιοῦ. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1898) γράφεται ὅτι προικοδοτεῖται ἡ νύφη καὶ μὲ 80 χρυσὲς ὀθωμανικὲς λίρες: «ἀντὶ φλωρίων λαιμοῦ». Ἀλλωστε, ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν κτηνῶν πραγμάτων δὲν ἔλειπαν, συνήθως, τὰ «ἐνώτια», τὰ «ἐξάρια μαργαρίτου», τὰ «περιδέραια» καὶ λοιπὰ κοσμήματα, ἐνῶ ὁ ρουχισμὸς δινόταν σὲ «κιβώτια» ἢ σὲ «μπόγους» κ.λ. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1897 παρατηροῦμε ὅτι, μετὰξὺ ἄλλων, δόθηκε ὡς προίκα ἕνα σπῖτι (ποῦ ἐκτιμήθηκε 2.000 γρόσια ἢ 20 ὀθωμανικὲς χρυσὲς λίρες) καὶ συγκεκριμένα τὸ μισὸ γιὰ προίκα ὡς ἀκίνητο καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀντὶ μετρητὰ χρήματα.

Η'. Σὲ μερικὰ προικοσύμφωνα γράφεται (ὅπως σὲ ἕνα τοῦ 1898) σημείωση, ὅπου διευκρινίζεται ὅτι μὲ τὴν προίκα, ποῦ δόθηκε «Ἀπὸ κτηματικὴν περιουσίαν ἡ νύφη δὲν ἐξοφλεῖ», ἐνῶ σὲ ἄλλα (ὅπως σὲ ἕνα τοῦ 1900) ὑπάρχει ἀντίθετη, διευκρινιστικὴ σημείωση τῶν συμβαλλόμενων ἢ τῶν ἐφόρων ἢ τοῦ ἐφόρου τῶν σχολείων (ποῦ ὑπεργραφὰν ὡς «ἐκτιμητὲς» καὶ ἔπαιρναν ποσοστὸ ἀπὸ τὴν προίκα γιὰ τὰ ἐξοδα λειτουργίας τους), ὅτι: «Τὴν ἀνωτέρω προίκα λαβοῦσα ἡ ἀνωτέρω δεσποινίς... ἐξοφλεῖ καὶ ἀπὸ πατρικὴν καὶ ἀπὸ μητρικὴν κληρονομίαν», ἀπέναντι καὶ στὰ ἀδελφία της. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) ἡ νύφη παραιτεῖται (ὑπογράφοντας σὲ εἰδικὴ σημείωση ἢ δηλώνοντάς το στὸν ἱερέα) ὅλης της πατρικῆς καὶ μητρικῆς περιουσίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ἀκόμα, ὅτι σὲ προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) διαβάζομε ὅτι, ἐπιπλέον: «Υποχρεοῦται ὁ πατὴρ τῆς νύμφης, ἥτοι ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὅπως ἐπὶ δύο ἔτη διαθρήψῃ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ... ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἐν περιπτώσει τοῦ πενθεροῦ μὴ ὑπάρχοντος, ὅπερ μὴ γένοιτο, υποχρεοῦται ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης περὶ διατροφῆς...», ἐκτὸς ἂν ἀποχωρήσει ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ πεθεροῦ, ὁ ὁποῖος, τότε, ἀπαλλάσσεται, ὅπως γράφτηκε σὲ ἐπόμενη σημείωση, ἐνὸς ἐφόρου τῶν σχολείων. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τῆς ἴδιας χρονιάς) ὁ πεθερὸς ἀναλαμβάνει καὶ νὰ διατρέφει τὸ νέο ζευγάρὶ γιὰ τρία χρόνια, ἂν καὶ ἡ προίκα ἀνερχόταν σὲ 22.400 γρόσια, δηλαδὴ σὲ ἀξιόλογο ποσὸ.

Θ'. Μερικὲς φορὲς στὰ προικοσύμφωνα ὑπῆρχαν καὶ ὅροι σὲ βάρος τῶν νεονύμφων. Ἐτσι, σὲ προικοσύμφωνο (τῆς 13.2.1898), μὲ τὸ ὁποῖο δόθηκαν ὡς προίκα, μετὰξὺ ἄλλων καὶ ἕνα σπῖτι ἐπιλωμένο στὴν ἐνορία τῆς Μητροπόλεως, ὅπως καὶ ἕνα χωράφι στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, συνολικῆς ἀξίας (ὅλης τῆς προίκας) 50.000 γροσίων, τέθηκε ὑστερόγραφο, ὅπου ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ (θυγατέρα) νύφη ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ συγκατοικοῦν «ἐφ' ὅρου ζωῆς» μὲ τοὺς δύο γονεῖς τῆς κοπέλας, ἢ τῆς χήρας μητέρας-πεθεράς, ὅπως γράφεται σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1901, ἀλλιῶς θὰ χανόταν τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς τμήματος τῆς διδόμενης ἀκίνητης, προικώας περιουσίας.

Ι'. Ὄταν ὁ γαμπρὸς ἦταν ἀπὸ ἄλλη περιοχὴ καὶ ἡ παραλαβὴ τῆς προίκας γινόταν ἀπὸ συγγενεῖς (ὅπως ἀπὸ θεῖο, ἀδελφὸ), τότε τὸ προικοσύμφωνο ὑπέγραφε ὁ παραλήπτης, γιὰ λογαριασμὸ του.

ΙΑ'. Ὑπῆρχαν καὶ περιπτώσεις, ὅπου τὴν ἀξία τῆς προίκας (π.χ. 5.700 γροσίων, τὸ 1902, νύμφης ἀπὸ τὸ χωριὸ Ξεχασμένη) τὴν κατέβαλλε ὁ γαμπρὸς (ποῦ ἦταν στὴ συγκεκριμένη φορὰ ἀπὸ τὴ Νάουσα).

ΙΒ'. Ἄν, πάλι, τὸ ἀκίνητο, ποῦ δινόταν ἀντὶ γιὰ μετρητὰ, ἦταν μεγαλύτερης ἀξίας ἀπ' ὅ,τι συμφωνήθηκε ὡς προίκα, ὁ γαμπρὸς ἔπρεπε νὰ συμπληρώσει (ὡς πρὸς τὰ μετρητὰ) τὴν προίκα.

ΙΓ'. Συγκινητικὴ, ἢ, ἔστω, ἀξιοσημείωτη ἦταν ἡ δήλωση (ποῦ ἀντιγράφηκε στὸν κώδικα), ποῦ ἔκαμε στὴ Βέροια τὴν 28.10.1893 ὁ Γιοβάν Μπαρτίν, ἀπὸ τὸ χωριὸ Πεδερόμπα ποῦ βασιλεῖοι τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἰταλὸς ὑπῆκοος καὶ ἀνῆκε στὸ «Δυτικὸν Δόγμα», ὅτι τὰ παιδιά, ποῦ θὰ ἀποκοτῶσε μὲ τὴ μέλλουσα νύφη, ὀρθόδοξη Βεροιώτισσα, θὰ τὰ βάπτιζε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης

Ἐκκλησίας, τόσο τὰ ἀρσενικά, ὅσο καὶ τὰ θηλυκά. Τῇ γνησιότητά τῆς ὑπογραφῆς τούτου καὶ τῶν δύο (Ἑλλήνων) μαρτύρων του ἐπικύρωσε ὁ τότε μητροπολίτης τῆς Βέροιας-Νάουσας Κοσμάς.

ΙΔ'. Τὰ προικοσύμφωνα συνεχίστηκαν νὰ καταχωροῦνται στοὺς ἴδιους κώδικες, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βέροιας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ τὸ τελευτάο, ποὺ βρέσκομε, συντάχθηκε στὶς 2.6.1914. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ ἀποτίμηση γινόταν καὶ μέχρι τότε (1914) σὲ γρόσια ἢ σὲ λίρες Τουρκίας καὶ ὄχι σὲ δραχμές. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1912 καὶ ὕστερα, διευκρινίζεται, συχνά, στὰ κείμενά τους, ὅτι ἡ ἐκτίμηση τῶν προικῶν γινόταν σὲ γρόσια χρυσά, ἀπὸ δὲ προικοσύμφωνο τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1914 πληροφοροῦμαστε ὅτι τὰ 51.000 χρυσὰ γρόσια ἰσοδυναμοῦσαν μὲ 350 χρυσὲς λίρες Τουρκίας καὶ τὰ 57.000 γρόσια μὲ 400 λίρες. Ἐξάλλου, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1912 τὰ προικοσύμφωνα ἦσαν ἐνάρηθμα.

3. Ἐπιλεγόμενα

Ὅταν διαβάζει μὲ προσοχὴ ὁ ἀναγνώστης τοὺς κώδικες, κάμνει μερικὲς ἀξιόλογες διαπιστώσεις, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο ἀφύσικο γιὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι, συνήθως, τυπικά, συνοπτικά καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὀριστικὴ καὶ γραπτὴ συμφωνία μιᾶς συμβάσεως ποῦ, συχνά, πέρασε, προηγουμένως, πολλὰ στάδια δυσκολῶν καὶ ἐπιπονῶν-ἐπιμονῶν διαπραγματεύσεων. στὶς ὁποῖες ἔλαβαν μέρος οἱ γονεῖς τῶν νεονύμφων, οἱ ἀδελφοί, οἱ παπποῦδες, οἱ θείοι κ.ἄ. συγγενικά πρόσωπα, χωρὶς νὰ λησμονοῦμε καὶ τὸν κρίσιμο ρόλο τῶν προξενητῶν ἢ, πιὸ σωστά, τῶν προξενητριῶν.

Ἀκόμα, ἡ συγκριτικὴ ἐρευνα μεταξὺ τους εἶναι δυνατό νὰ ἐντοπίσει τὴν οἰκονομικὴ ἢ καὶ τὴν κοινωνικὴ τάξη τῶν νεονύμφων καὶ τῶν γονιῶν τους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῆς διδόμενης προίκας, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶται ὁμῶς ὅτι, συχνά, ὑπεισχύρουν καὶ ἄλλοι παράγοντες (ὅπως ἡ τσιγκουνιά ἢ, ἀντίθετα, ἡ ἀπλοχερία, ἡ ὑπερηφάνεια ἢ καὶ ἡ ἐπιδειξιomanία τῶν προικοδοτῶν κ.λ.), ποῦ εἶναι δυνατό νὰ παραπλανήσουν ὁποῖον καταπιάνεται μὲ τὴ μελέτη παρόμοιων κειμένων, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλέξει τώρα στοιχεῖα γιὰ τοὺς συμβαλλόμενους καὶ μάλιστα γιὰ μερικὲς ἑκατοντάδες περιπτώσεων.

Ἡ χρησιμότητα τῶν προικοσυμφώνων εἶναι, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, πολλαπλή, τόσο γιὰ τὴ μελέτῃ τοῦ κοινωνικοῦ-οἰκονομικοῦ, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ κ.λ. παρελθόντος μιᾶς περιοχῆς ἢ μιᾶς ἐποχῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὴ συλλογὴ πολὺ σημαντικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὶς τοποθεσίες, τὰ τοπωνύμια (τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν περιγραφὴ τῶν ἀκινήτων), γιὰ τὴν κατὰστροφή τῶν γεωλογικῶν δένδρων καὶ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν, τὴ μορφή τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν ἐπιθέτων τῶν κατοίκων τῆς, τοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς κ.λ.

Τέλος, δὲν εἶναι δυνατό νὰ κρύψει ὁ μελετητὴς τους καὶ τὴ συγκίνηση, ποῦ νιώθει ὡς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχει μπροστά του κείμενα, στὰ ὁποῖα καταγράφεται τὸ βίος, τὸ νοικοκυριό, συνήθως, νέων ἀνθρώπων, ποῦ ξεκίνησαν κάποτε τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ τους γεμάτοι δυνεῖα (καλὰ ἢ κακὰ), ἀγάπη ἢ φόβο, χαρὰ ἢ λύπη, ἀνάλογα μὲ ὅσα προηγήθηκαν τοῦ γάμου ἢ ἀκολούθησαν ὕστερα, ἰδιαίτερα ὅταν σκέπτεται ὅτι ὅλοι τοῦτοι, παρὰ ταῦτα, δὲν βρίσκονται πιά στὴ ζωὴ, μὰ καὶ ἔτσι τοῦ δίδεται ἡ ἀφορμὴ γιὰ μεταφυσικὲς σκέψεις καὶ γιὰ τὸν ἴδιο, δηλαδὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του...